

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 9.

У НОВОМ САДУ 26. ФЕБРУАРА 1887.

ГОД. III.

ЗАВОЂАНКА.

СВОМЕ ДРАГОМ ПРИЈАТЕЉУ ЈОВУ ПОКРАЈЦУ
ПРИКАЗУЈЕ СИМО МАТАВУЉ.

Једног јесенског јутра, године 85-те, нека средовјечна гојна жена истрча из једне крoвињаре у Иван-беговој улици, вичући: »Куку! помагајте! Еда иће икога!...»

Таман се два стражара умиваху пред малом судницом, те онако мокри потекоше.

»Зовите капетана!... Брзо по-њ, Миро дијете, брзо за бога!« рече жена, па утрча у кућу.

Момци, зачуђени, измијенише међу се неколике ријечи, па један пође за њом, а други се врати у главну улицу.

У том се поотвараше прозори и врата у сусједству. Чељад се тек бланула иза сна, па пита, шта је.

»У крчми Јашиној нешто се догодило!« викну неко.

Толико би доста. Више од двадесет људи, жена и дјеце, отисну се улицом, па се нагомилаше пред крчмом.

Изнутра се чујаше јецање и говор, али не могаху разабрати ријечи, те шапћући стадоше нагађати, шта би могло бити. У тај мах један врљак удари ногом лисаста мршава пса, што се бјеше увукао међу њих. Псета стаде врисак, а дјеца заграјаше. Нека бабускера, посокољена тијем, тресну дланом о врата.

»Црна друго, шта радиш!? Зар не знаш, да је десечар (стражар варошки) унутра?« рече јој једна врсница.

»Зби-ља?« искељи се бака, па стиште сухоњаву шаку и бубну што је јаче могла по врх кључанице.

Стражар отвори и љутито се загна пут свјетине, али се намах савлада, јер угледа свога старјешину, који хиташе улицом.

»Макните се капетану!« викну им.

Гомила се раздвоји и пропусти висока чо-вјека у војничкој кабаници. За њим уђе онај други десечар, а за овијем згрнуше се сви у мрачну крчму.

Чим крчмарица виђе главара, одмах закука, али је одмах и ушуткаше.

»Шта је било?« запита он, снимајући кукулицу с главе.

»Богме ето што... мртав чојак!« одговори Миро.

»Ће!?« викну капетан.

»А како ћеш виђети, кад су врата отворена?... Затворите врата, бог вас убио!« издера се Јања.

У нуглу, над једним креветом, приљепљена бјеше танка воштаница, а пламичак јој, погоњен вјетром с двора, витлао се наоколо. Чим затворише кућу, пламен се исправи и освијетли жуту, космату главу, што вираше испод покривача.

»Ко је тај мртви?« запита капетан, примичући се живо к нуглу, али брзо уступну, јер у сумраку угледа нешто на тлу.

»А шта је ово?... Ко је ово?«

Јања већ заборавила њега, но се зашијела причајући догађај сусједима.

»Да-ну, ти крчмарице, прекини чеврљање, па одговарај!... А најприје дај виђела!« рече он љутито.

»Одмах, господине, одмах!« и прошири главњу, па запаливши свјећицу на петроуље, диже је поврх себе.

На голој земљи клечаше нека женска; главу прислонила уз бочину од кревета и јецаше.

»Ко је оно?«

»Оно му је кћи!«

Капетан стаде гледати по крчми. Како обр-
таше главом, тако га Јања праћаше свијећом.
Уза зидове, с обје стране, бјеше још пет
сеоскијех дрвенијех кревета. У полици три реда
бљудâ, плитака и кавених здјелица. Најзад око
огњишта клупице и сточићи, а у пепелу лонци
и лопиже.

То бјеше све покујство крчмарице Јање.

»Дакле сад казуј!« рече он, обрнувши плећи
кревету.

»Богме све сам потанко испричала Миру,
по кад ти заповиједаш, почећу изнова. Дакле
ево овако је било!« — Пљуну међу два прста,
па стисну стијењ од свијеће, те остадоше у
мраку.

»Ужди ту свијећу, бестијо лацманска!« вели
јој десечар. — Јања бјеше родом из Приморја.

»Хоћу, хоћу, кад заповиједаш!« и опет узе
глављу да пропири.

Женскијех стаде кикоћање.

»Шта ће тај народ овђе?« рече главар, али
брзо преметну, те ће Јањи: »говори, жено!«

Они сви душу у се, а она започе:

»Господине. Синоћ дође то двоје. Стари је
дрхтао као прут, а у лицу потавнио, бога ми
не бијаше бољи но сад. — Можемо ли кона-
чити оћенак? питају с врата. — Можете, како
не! Ово је крчма! вељу ја. — А шта се пла-
ћа? вели он. — За ноћиште и за огрјев и каву
уз то, овђе се плаћа по три гроша на главу!
вељу ја. — Добро! вели он . . .

»Не казуј тако, но у краче!« прекиде је
главар.

»Чућеш ти, господине! Кад га виђех она-
кога, ражали ми се, те ћу ја њему: за вас обоје
не ћу узети него ванцику! — А он мени: фала
ти, добра жено! Ми ћемо платити као и други!
Ја сам и прије код тебе харчио! — И по томе
одмах познадох, да је Херцеговац! Зар би наш
чојак одбио, господине . . .

»Прођи се, жено, мудровања и твојијех
прича, на искази брже!« опет ће главар.

»Добро, добро, ево ти у двије ријечи! Те...
ће оно остадох, кукава? . . . А, да! те сједоше
крај ватре. Староме, као што рекох, удараше
зуб о зуб, а кврчи му у грудима. Питам га
ја . . . — но сам те помела, видиш! Заборавих
казати, што је прије било . . .

»У краче! у краче!« викнуше.

»Богме најкраће вам је овако: попио је
чашицу ракије, па легао, па умрљо!« одговори
Јања, изврнувши длане.

»Шта? Одмах умрљо?«

»Не — ја! Како одмах иза ракије! Не дао
бог! Но морам тако рећи, кад сте навалили« . . .

Капетан, хучући, попримаче се Јањи, за-
сука своје дуге брке, па ће оптро:

»Чуј, бабетино! Ред је, да тебе најпрву пре-
слушам, а да није тога, послао бих те одавно
к врагу! Дакле, одговарај само на оно, што ћу
те питати! . . . Ко је овај чојак и одакле је?«

»Не . . . знам!« одговори она престрављена.

»Ко је још био на конаку?«

»Нико, за моју несре . . .

»Је ли што вечерашо?«

»Ништа. Вељу му ја . . .

»Је ли одмах легао?«

»Онај исти час, а све: ба-ба-ба, све му
зуб о зуб цоко . . .

»По што они легоше, шта си ти радила?«

»Ја? . . . И ја одох у камару, те одмах
заспах!« — Камара јој бјеше преградак од
зачађалих птица.

»Јесу ли те звали ноћас?«

»Нијесу, грешне ми душе! . . . Старе ми и
грешне душице, господине капетане, и ви, браћо
десечари, ништа више не знам, н'ако ето мало
прије, у зору, залелека та цура. Скочих ево
овако боса и чушава, као што ме видите, и
питам: шта би? — Умрљо бабо! вели, бије
се, чупа косу. — Ја онда истрчах и звах . . .

»Доста!« рече главар и обрне се да ће
кревету, али док је он испитивао крчмарицу,
женске се тамо отшумале, па сад шапоре око
девојке.

Јања, мислећи да ће му повољити, протура
се кроза 'конице', па ухвати ону испод пазуха,
да је дигне.

»Остави је и вуци се отоле!« брекну он.
»Макните се све!«

Како већ бјеше сунце обасјало, стражари
отворише врата и бацу на шеварном крову,
те свјетлост уђе. Народ бјеше загушио улицу.

»Дигни се, девојко!« рече капетан љубазно.
Она устаде лагано, али не скиде руку с лица.

Сви се зачудише згодну расту, и како пје-
ваше оно одјећице на њој. Имала је на себи
зубунић и кличану херцеговачку опрегачу, пре-
плетене опанке и шарене назупке, а на глави
црногорску капу. Дојке јој тек напушиле, те
мало одигле извезену кошуљу.

»Да-ну, дијете, треба да ми кажеш нешто.
Само неколико ријечи!« поче капетан.

Цура спусти руке и затрепета дугијем цр-
нијем трепавицама. Неколика бича врране, ру-
дасте косе покрила јој глатко, мало чело. Об-

рашчићи јој бјеху пуни и бијели, као да је у шеру расла, а уста као паром прорезана.

Једна жена из гомиле — видећи је зар онако лијепу и тужну — заплака се, а тада сирота гледну ту плачидругу, пак се обазрије на мртваца, па онда потече к вратима, наричући: »Куку бабо! леле мени!...»

Стражари је опрезно уставише и приведоше к своје старјешини.

»Немој тако, дијете моје! Оцу ти нема већ лијека, него да га хришћански опремимо, а то се не може, докле ми не кажеш, ко сте и оклен сте... Како ти је име?«

»Ја... го... да!«

»Јагода, чеговића?«

»Си... ни... ши-на!«

»Је ли овај покојник Сениша?«

Она потврди главом.

»Ви сте из Херцеговине?«

»Из За... вођа!«

»Усташи, је ли?«

»Ја!«

»Одавно ли сте у Црној Гори?«

»Дв... је године!«

»А од кога сте браства?«

»Ђурићи!«

»Е, толико је доста за сад. Хајде...« — али се њешто капетан присјети:

»Да вас није ко путем напануо?«

Она замаха главом.

»Дакле умрљо од своје? Добро! А можеш ли ми казати, рашта сте дошли?«

Јагода обори главу.

Он је гледаше за мало, па оде међу народ, што бијаше пред вратима, и стаде пред једном чистом, прикладном женицом.

»О, Станице!« вели он жени. »Ја бих те за нешто молио!«

»И без молбе, капетане!« одзове се она и зарумени се.

»Не, но те лијепо молим, да узмеш ово ђевојче к себи, за два, три дана, док се ствар рашчисти. Рад бих, да се сирота склони у какву поштену кућу, као што је твоја. А знам, не ће ти ни домаћину бити противно, јер је Вуле добра душа, то знамо! Што буде трошка...»

»Не говори о трошку, капетане!« прихвати брзо жена. »За новце не бисмо, ни да' јаки бог! а ради душе бисмо и да је што теже!« и уђе с њим у крчму.

Јагода ђаше да нешто рече, али не мога проговорити.

»Хајде, моје дијете!« вели јој капетан. »Ја

разумијем, шта би шћела рећи! То: да ти не бранимо испратити и ожалити оца, кад буде вријеме укупу, је ли?... Е, видиш, да сам погодио! Не мисли за то! Ми ћемо га опремити као нашега брата, као што и доликује. А сад пођи с том добром женом, па кад буде вријеме, довешће те она!«

Јагода му пољуби руку, па се нагне, да и Станичину цјелива, али је она привуче к себи, па по што је изгрли, поведе је.

Капетан се загледа у мртваца. Под високим челом искочиле крупне јабучице, а под кукастим носом стршаху просиједи кратки брци. Кад га откри, виђе, да је дугачак и окошт. Под лијевим раменом нађе му стару сраслу рану од пушчаног зрна. Могло му је бити око шездесет година.

По што му испремета хаљине и пашњачу, те не настав ништа до петнаест цванцика у рогљу од мараме, пође к огњишту, сједе и стаде наређивати.

»Ти, крчмарице, пађи још кога, да ти помогне, па окупљите и пресвучите мртваца. Покров, пртенила што устреба, свијећа и тамјана, узми ће знаш, на моју ријеч!«

»Ти, Миро, дозови Арбанаса, да обрије човјека, па онда сврати к попу и реци му, нека дође овде око двије уре по подне, да спроведе и опоје покојника. Нареди одмах и за гроб. Кад то трсиш, зађи по вароши, те окупи све Херцеговце, не ће ли му који бити род, јали знанац. Хајде, соколе!«

»Ти, Шуто, остани овђе и пази, да се све изврши, што сам наредио!«

»А сви остали, који овђе посла немате, издирите!« викну капетан, издреливши очи, па за поплашеном свјетином изађе и он.

До једног сахата доведе Миро око двадесет Херцеговаца, али нико од њих не познаде мртвога, јер ниједан не бјеше из Завојског краја. Они се ипак поревенаше те предадоше Јањи педесет цванцика, да приреди дађу.

А кад би доба погребу, стече се у Иванбегову улицу све што је одабранијега на Цетињу. Вачићи са својим учитељима начеше спровод, а за њима варошани, па носила поц, па Херцеговци, а најзад мноштво женскадије и пред њима, међу попадијом и Станицом, Јагода, наричући по херцеговачку. Богме многој се ражали одмах како кренуше, те тужаху на погласа, помињући своје мртве; али како се пратња примидаше к цркви, тако је и кукњави бивала све то већа. Да је у тај мах путник

какав наишао од Бајица, њаше помислити, е сахрањују некога знатна мјештанина, а не сиромаша ускока!

Бог да прости старца усташа Синишу Ђурића!

* * *

Сутра дан зарана дође стражар у кућу Вулову и затече пуну собу жена. Дошле да исповједају Јагоду, па кад видјеше, да не могу искучити ни једне једите ријечи, оставише је саму са Станицом, а оне завргоше збор. А тај је збор био у највећем јеку, кад момче уђе, те мораде викати:

»Ће је она Завођанка? Зове је велики суд!«

Јагода уздрхта, као да је грозница ухвати, пак се објеси о врат Станици, вичући: »Не дај ме, по богу мајко, не дај!«

Вуловица, и ако је то дирну, не мога а да се не насмије, тјешећи је:

»А што да се бојиш суда? Та не зову те, да те објесе, него да уреде оно твоје сиромаштине, ја мислим!«

Али се цура привила уза њу, па врти главом и говори: »Немам шта казати... ништа!«

Жене заглушише чеврљањем.

Стражар виче: »Ходи, ђевојко! Суд је прекинуо све остале давије, само да тебе што прије преслуша. Немој, дакле, трајати, но ходи!«

»Немам шта казати!« говори она једнако.

»Имаш то, — те ријечи, само ћеш казати онђе! Ама суд не прима порукџ од здраве чељади, оразуми се!« вели он, па изађе лагано, обзирући се.

»Хајде, црна јадо, брзо!« навалише све.

Станица јој намјести капу и отра јој сузе, друга је огрну струком, а трећа је турну лако пут врата. Осталим не оста већ ништа, него да грају.

Јагода, збуњена, обрташе се на једном мјесту, а кад виђе, да није друге, стаде богорадити Станицу, да је не пушта саму.

»Па добро! Хајмо заједно!« рече најзад жена и пође с њом.

Кад стигоше тамо, велики суд бијаше сав на окупу, а на име: шест судија и два главна писара. У тријему, гдје им се ред бјеше растати, прође Јагода кроза гомилу варошана, — који навлаш дођоше да је чују, — па је стражар уведе у судницу.

»Јеси ли ти Јагода Синишина Ђурића Завођанка?« запита је стари војвода, предсједа суда.

»Јесам, одговори она смијерно.

Војвода, чисто очински, поче је питати даље.

Јагода лагано, предшујући, понови оно, што бјеше већ повједила капетану, па, мало по мало, посокољена очитим сажаљењем судија, ослободи се њешто и каза: да јој је мајку, кољава (колера) понијела, те да оста нејака иза ње; да јој јединога брата убише ћесаревци у пошљедњој буни, те па с оцем пребјеже у Црну Гору.

»А ће се бјесте настанили с почетка?« запита предсједа.

»Ва истину на Грахову, ће и остали усташе. Одатле нас премјестисте у Никшиће, ће сте нам поклонили кућу и земље.«

Судије погледаше писара, а он дохвати њекакву дебелу и велику књигу, преврну њеколика листа, па по што застаде очима на једноме мјесту, прочита гласно:

»Број четрдесет и један. Синиша Арсов Ђурић из Завођа са шћером Јагодом, пребјегао у марту 1883-ће. У септембру исте године дато му је у никшићком пољу седам рала оранице, као војнички дио, и један дио куће бивше Ацимусића.«

Након кратка ћутања пита војвода:

»Је ли још ко амо од твога браства?«

»Не, богме! Не оста ни тамо мушке главе од Ђурићџ. Браство је наше вавијек танко било, а кољава нас је поморила, а овијех злијех година испогибаше људи, те се ето истражисмо.«

»Крену ли ти отац болестан, или се на путу разболе?«

»Није логом лежао, али није ни здрав био, од кад год Рајко погибе, па се на путу сад простудио, а не шће на Ријечи да по... чине, него хи... та... ше амо...«

»Умири се, дијете, не плачи! Тако му је зар суђено било. Он мишљаше, сиромаш, да хита на Цетиње, а хитао је у гроб. Видиш, да је то од божије! — Реци нам, је ли ти што на самрти преручио?«

»Ништа, цр... ној ме... ни!« одговори Јагода, пак од једном, живо и одлучно отрије сузе и поче: »Видиш, господо, не ће ми никада бог опростити, јер кад легосмо заједно на кревет, ја знавах, да је бџн, тешко бџн, па исто заспах, нити се, несретњица, пробудих, докле не чух хропљење... Тадај скочих и стадох га зваги, а он ме гледаше, а не шће ништа да рече, н'ако ме гледао и плакао... Па након неколико издахну без причатала и без свијеће!... Видиш, господо, то бог не прашта, ... аја! никад, ни до вијека!« Јагода бризну плакати.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Један високи судија рече полако својим друговима: »Чојак бјеше занијемно, а она и не зна, шта је то, него мисли, да није ћио проговорити! Јадно дијете!«

Војвода ће њој:

»Нијеси ти богу крива за то! Ако си за све, као за то, благо теби! Велиш, да је био болестан! То је истина, али нијеси ти ни из далека сумњала, да би могао умријети! Је-ли де, да нијеси?«

Она замаха главом.

»Е, па умири се!«

Други судија додаје:

»А што рече, да је умрљо ненаредан, хе моје дијете, колико њих оде на онај свијет без свијеће и без причешћа, а, разумије се, по невољи. Та сви они, те гину у бојевима, не мру ли тако? Па мислиш, да ће им бог у гријех уписати? Не ће ни твоме оцу, не бој се! Није бог као људи!«

Како она једнако плакаше, сви је остали поутијешили, што је ко љепше умио, па кад са свим утоли, преузе најстарији.

»А сад нам кажи још нешто, па ће бити доста. Реци нам, за што је покојни Синиша дошао био и тебе довео?«

Јагода обори главу и поче коврчити ресе од струке око прста.

»Бјесте ли кренули у суд, да тужите кога?« запита други судија.

Она ни ријечи, него то више преклања главу.

»Или сте дошли послом каквијем?« рече трећи.

Не одговара.

Судије се згледаше.

»Реци што год, женска главо!« војвода ће мало оштро.

»Не знам!« прошапта Јагода.

»Како да не знаш! Кренули сте из Никшића по овој студени и отац ти животом платио, а ти да не знаш, рашта сте дошли!?... Да-ну, дијете, овде није шале, него је ред заклети се!«

Она се обазрије пут тријема, па покри лице рукама.

»Да ти није мучно казати пред народом? Хоћеш ли да изађу?«

»Не, не! Немам шта!«

»Ма, бог с тобом, не говори тако! Свак разумије, е нијесте дошли шетњом, но послом некијем. Па реци: дошли смо послом! — а не треба ни да казујеш каквим, ако не тражите суда? Разумијеш ли? А ово је све за твоје добро, да исправимо, ако вам је ко што криво учинио, јали макар на жао!« учаше је војвода.

Она се опет обрну пут тријема.

»Видите, да тражи некога међу народом!« рече најмлађи судија.

»Може бити Станицу Вулову?« додаде писар. »Хоћеш ли, да је зовнемо, да говори мјесто тебе?«

»Не, ни дао бог! Нема шта!« одговори брзо Јагода.

»Е, онда морамо на свашто помишљати!« рече војвода, дижући се. Сви остали поустајаше. »Хајдемо-те, браћо, по што не ће да говори! Бог зна! Могуће да је покојни Синиша кренуо био да њу тужи!...«

»Не говори то, господо, не гријеш се!« врисне дјевојка, а сузе јој потекоше. »Нијесмо ми дошли к вама, него...«

»Него?« запиташе сви.

Она покри очи једном руком, а другом привуче струку на груди, које се надимаху.

»Дакле, ка коме?«

»К владици!« изговори једва.

Судије се опет згледаше, али смијући се:

»Бог те обеселио, дијете, што искињи себе и нас с те једне ријечи!« рече старац добростиво. »Ја сам навлаш онако рекао, само да те наведем, а сад ми је жао. Него, барем, сад је све у реду. Поћи ћеш у господина владике...«

»Немој, господо, богом те кумим! Пусти ме! Сломљена сам, жалосна!...«

»Не вељу сад, но сутра, ондан — кад узоћеш!«

»Не ћу никада!... Ајак!... Не могу ја то!...«

»А може ли се та ствар премучати? Не ћеш ли се тијем огријешити? Промисли добро!«

»Не знам!... Ако... поче она, али је опет сузе загушише, те стаде преклињати: »Пуштај ме, господо, бога ради!«

Судије њешто прошапташе међу се, те ће војвода њој:

»Хајде с богом, жива била! Доста си се наплакала — од невоље, а и без невоље!«

Станица притрча те је поведе.

* * *

Протекоше два дана, а тајна оста у кучи-нама, а Завођанка се снебива то више у туђој кући. До душе, одмах с почетка Станица је њу запазила, и она прионула уза Станицу, и Вуле јој је мио, и лијепо јој бјеше, али све слукти и стреца, а кад ко отвори врата с двора, онда кљиси као помамна. Једва да је што заложила, а заспала ни трена, него ноћу највише у својој постељици плаче и спомиње Рајка и Синишу.

По вечери другога дана сјеђаху крај огња: домаћин, њека стара његова рођака, домаћица и Јагода, — а то је као да би рекао сједла је она са свом домаћом чељади, јер Вуловица бијаше штирка. Стара се прибила подавно к њима, те бјеше у њеке као свекрва Стапи а опет и послушница. Вуле човјек средовјечан, широк а ократак, пунијех образа и великијех риђих брка. сушта доброта и поштење. Родом Катунјанин, од добре куће и признати јунак, није се главарио, него у мирно вријеме закупљивао стоку у брдима, а продавао је у Приморју, те се добро помогао. Он стјецао а Стана штедила и прирађивала, па скуцаше, колико им је доста, да не узимају под старост потребу од другога. Бућа им је између најљешнијех, што су у потоње вријеме пограђене.

Украј веселого плама сједијаху они снуждени. Вуле, пушећи из дугачкога чибука, погледао је женске редом. Станица заклонила лице рукама, па гледа кроз прсте Јагоду, а ова подвила ноге и оборила главу. Стара шаптанше молитве, зијехајући сваког часа.

На двору бјеше тихо. Небо ведро, мјесечина сја, али цибриша што љуће реже него ли сјевер.

Дуго су тако мучећи сједили. Најзад Вуле истресе — може бити — десету лулу, па се нагну да устане. Јагода је зар то прежала, јер се одмах стани крај њега и пољуби му руку, па рече дрхтавим гласом:

»Опрости, стрико, ја ћу сутра зором пут Никшића!«

Вуле се прекрсти и погледа Станицу.

»Бог с тобом, дијете!«

»Хоћу боџме, по праштајте!«

»У Никшиће!? По овој студени!? Сама!? У пусту кућу!? Јеси ли ти при себи, ђевојко? Чу ли је, Станице!?!«

»Богме, ја јој не знам шта! По свему до сад могла је виђети, да нам није тешка, а ако смо ми њој мрзни, онда нек иде! Може јој бити!«

»Не срди се, по богу мајко, мени је невоља да идем!« рече Јагода.

»Каква невоља?« запиташе у глас муж и жена.

»Да видим оно сиромаштине!«

»Онда ћу ја поћи!«

»Немој ти, Вуле, ђетињити!« вели Станица.

»Та ти знаш, да ће то суд надгледати, а и она зна . . . по је њој нешто друго! Да хоће бар отворено казати, шта јој је!«

»Мучно ми је, да сам вам на

Жена је прекиде, али мекше.

»Опет ти вељу: нијеси ти нама тешка, ни дао добри бог! Ако само хоћеш, ти можеш нама бити разговор а ми теби други родитељи. А да не посумњаш, е би могла бити пријекорна, а ти ради по кући. Ето можеш се учити и ткати уза ме — и тако би ми требала помотњица....

Вулу је било и толико сувише, те се умијена.

»Доста-те! То је већ свршено. Хајде, ти, дијете моје, лези. Хајде и ти, Кристиња — хајмо сви!«

Док је Вуловица запретала огањ и на таван изашла, Вуле и стара већ хрчу. Јагода се притајала. Жена леже и заспа до мало, али у глухо доба ноћи пробуди се и чу јецање. Онда се диже и пође к њој.

»Прекини већ и прибери се, душо! Ја знам, е ти је јадно, али би ти сто пута јадније било, да пођеш тамо. Добро ти је рекао Вуле: шта би радила у пустој кући? Тамо би ти све напомињало, да си сирота без није никога свога. А опет шта би свијет рекао? Ти знаш, е не доликује, да ђевојка сама живи! . . . Овђе ти је барем очев гроб. Ове неђеље платићемо литурђију и прекаду, и поћићемо обје к цркви; па опет, кад буде четрдесетница. Да-ну престани!«

»Знам ја све то, добра мајко, али ме страх, е ће ме опет звати, — — с тога бих да бјежим . . .

»Не будали, јацице, зар би могла побјећи баш и да ти је невоља?« рече Станица смијући се, па леже уза њу и загрли је. »А како то, да ти мени не кажеш ту ствар . . . то што има ту владика да понује? . . . Ја ето нијесам ни наваљивала, да ми се исповједиш, али по што се с тога толико ломиш, рада бих ти помоћи! Да-ну дијете, као својој мајци, изручи ми своје срце, па ћу ја поћи к владици!«

»Немам шта!« одговори Јагода стидљиво, и приви се јаче уза Стану.

Жена заокколи из далека, везући, тепајући јој. Дуго је шаптала, па кад мишљаше, да је цуру већ пресловила, умуче, да прими одговор.

Јагода не одговори, јер бјеше . . . заспала. Сан се прикраде кад му се најмање надала, па затекавши је у топлини и милошти, надвлада је лако.

Сви поуостајали, а она спава.

Сунце одскочило на ручена доба, а она тврдо спи.

Станица пође послом негијем у Доњи Крај и препоручи ђурђи, да не буди дјевојку.

И Вуле изађе.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Бјеше ведар јесенски дан, без ђуха вјетра. Старац владика изашао из манастира, па шетао сам по пространој и присојној равни, што се пружила од 'биљарде' до ћошка манастирског.

У то доба судије и остали чиновници кренули на посао. Војвода и још му два друга одвојеше се, да се поклоне владици. Он се устави, кад их виђе. Нуди их у кућу. »Не ћемо« — вели војвода »јер да је љепше у кући, не би ви овђе били!« па отшеташе с њим до ћошка.

Кад се вртнуше, дочека их човјек на сред предворја...

Бјеше то Вујица Озринић, најмлађи и најзгоднији од свијех кнежевијех перјаника.

»Која добра, Вуле?« пита га господин.

Он му приђе к руци, па се поизмаче.

»Дошао сам, да кажем ја, рашта је онај Завођанин до'дио!«

Они се згледаше.

»А од куда ти то знаш?«

»Ево како. Ономадне пиљан сам био у Љешанску нахију. У повратку, кад минух Ријеку, испод Јанковића, сустигох једнога старца и с њим ђевојку. Стари је једва милио по земљи и сједоао свакога часа. Кад га добро виђех у лице, зачудих се, бога ми, да је и толико могао! Бјеше већ самртан! Како сам дотле нагло ходио, хоћах мало одахнути, те им се придружих. Ријеч по ријеч, каза ми стари ев' ово:

»Ја сам, синко, из Завођа, усташ. Ово ми је шћер. Докле тамо бјесмо, вјерих је за једнога ђетића од добре куће. Таки је у нас, синко, адет, а и у вас је био, да ђецом намијењујемо једно другоме: а моје се браство од старине пријатељило с онијем браством. Тако чекасмо. Али ко зна, шта носи дан, шта ли ноћ! За нашу злу срећу пуче пушка из ненада и заврже се крајина. Имах синка јединка, момка као ти, теби на здравље, па... а што ћеш да ти дуљим? Загази и он у ту борбу и погибе... Затре нас! Попали! Повјеша!... и два ми братанића објесеше. А не казах ти, да нас она морија, отрагу седам година, истражи! Па ратовање пет година, па сад то!... Не могох већ гледати пуста огњишта у своме браству, него прегорјех све, оставих све, па пребјегох у књажеву земљу, да умрем амо. — Мину година, мину и друга. Дијете ми расте, а ја се приклањам ка гробу? Нестаће ме једнога часа, па ће остати сирота на сред пута. Затворило границу, па нико — ни тица,

што-но ријек — ни отуд амо, нити одовуа тамо. Е, што ђу, јадан! Не бих рад вјеру погазити, а рада бих дијете удомити. Мисли се и премишљај на сваку руку, кад ли ми бог намјери слободна чоека, те, за добру пудбину, подувати се, да ће за границу, к моме несуденом пријатељу. Поручих му, да тршава како зна. Сина му бјеше уапсило па га и пуштило. Он ми одговори по истоме чоеку, да за сад не може ништа бити, да ћесаровци бране женити се с усташким ђевојкама, него да радим како ме бог учи. То је било о Спасову дне. Сад ми ђевојку ишту, па ето не знам што ђу!... Опет ти вељу, синко, не бих се рад огријешити, а не бих рад дијете унесрећити, с тога идем к владици, нека он то пресуди по божјој... А хитам, јер ми се земља измиче испод ногу!«

»Ето тако ми је старац причао, господо!« заврши Вујица, а зној кипћаше низ његово лијепо лице, као да је кршаве ломио.

»Те онда? Ту се растадосте, или сте заједно дошли на Цетиње?« запита војвода.

»Те онда ја се опростих с њим и стигох амо за рана. Сутрадан у зору поћох у Приморје, а отуда се вратих тек синоћ и чух од другова, да је стари умрљо на пријечац и шта је било са ђевојком у суду... Па ево дошао сам, да кажем што знам!«

»Добро си учинио, дијете! Фала ти! — Сад је сасвим чиста ствар и може се трсити одмах. Шта ви велите, господине владика, да пошљемо по ону сироту?« пита војвода.

»Можемо!... Баш најљепше одмах!«

Махнуше стражару, који се деси пред судницом.

»Хајде по ону Завођанку! Нека дође овђе пред цркву, а не у суд, разумијеш ли? Реци, да је овђе чека један пријатељ очев. Ма весело јој то реци!«

Они отшеташе а Вујица сједи на позидак у заклоници. Након по сахата ето ти стражара и за њим дјевојке. Како бјеше оборила очи и замислила се, не виђе господу, док се не нађе пред њима, а како угледа Вујицу, запањи се.

Владика приђе к њој.

»Све сам разумио, дијете. Да си проста! Ти се можеш удати, кад те воља и за кога хоћеш. Црква те дријешти и ја те благосиљам!«

Бог зна, је ли она ишта разумјела од тога, него кад јој стражар рече, да може поћи и да је по сад слободна, она потече натраг.

Вујица пољуби владичину руку, поклони се господи, па пође лагано другијем путем, што

води дуж дворишта од биљарде. Али чим уграби очи господи, прескочи зид од дворишта, протрча кроза-њ, па кроз врата у другу авлију, па из ње на пут и претече Јагоду.

»Стани, ђевојко!«

Она стаде као скамењена.

»Само једну ријеч! . . . Једну једину ријеч! . . . Би ли пошла за ме?«

Она погледа око себе, диже струку на главу, па побјеже . . .

Вујица зинуо, и остаде тако, докле га не зовну један друг . . .

У мрак нађе га Вуле.

»Добра вече, имењаче!«

»Добра ти срећа!«

»Како си, имењаче?«

»Добро! а ти?« и шћеде да крене, прије него му онај одговори.

»Ма куд хиташ болан! Зар не би да понижемо по једну испред вечере?«

»Еламо ва истину!« и крену да ће у крчу.

»Не ту, чоче, ја знам, ће има боље!«

»Па лијено!« вели перјаник, а онако збуњен и не види, да га онај доведе пред кућу.

Станица му дотрча у сусрет, па га изгрли.

»Баш ти фала као чојку и чојковићу! . .

Казала ми је све! . . . Пошла би она за тобом у мутну воду, а камо ли не да ти буде љуба! А која и не би?« засу жена.

Посједаше.

Вујица звјера по кући.

»А што да дуљимо и да мудрујемо?« вели Вуле. »Пред вељи пост, кад узоћеш, можеш испросити моју поћерку Јагоду, а свадбу кад углавимо. Но лијено би било, да се причека до друге јесени, нека окаје оца и нека се оснажи!«

»Ја кајил!« рече Вујица.

Попише по три, па се ижљубише на растанку.

Ко год чу, сваг се зачуди на први мах — али само на први мах, јер по што разабраше све, сваг похвали Вујицу.

— Онаки момак, а од онога соја, могао је бирати ђевојку, од које год хоће куће у Црној Гори, а он изабра усташку ђевојку од угашене куће! Не стече Вујица ни тазбине ни пријатеља!

Тако би га могао жалити. ко би га жалио.

Али се рекло овако:

Изабра, брате, горску вилу, шћер српскога мученика! Тазбина му је у јуначкој Херцеговини! У њој ће пити рујно вино — кад ли тад ли, божја ти вјера!

У Развађу (Промина, у Далмацији) на Јерархе 1887.

ПОД СТАРОСТ БЕРДО.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ВАРОШКОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО МИЛАН САВИЋ.

(Наставак.)

Сима се по дућану шетао горе доле. По обичају свом метнуо руке на леђа, главу оборио и само по каткад подигне очи, кад когод прође мимо трговине. Бубица — његова женидба — која му се непрестано мувала по глави, није већ више бубица, постала је прави бумбар, а тај му ваљда зуји: »Треба да се жениш, треба да се жениш!«

— Шта да радим? гунђа у себи. Сећам се, да сам пре неколико година видио у Пешти шаљиву игру, у којој је неки заврнути Енглец наумио, да узме за жену ону, која му прва изађе на очи, па ма то била и стара баба. Е, али то је био Енглец, а ти су сви — мокрим обојком. Он се до душе са-стао с младом, лепом удовицом, а ја!? Какве сам среће, могу наићи на какву крезубаву аспиду. Аја — то не ћемо пробати.

Сима се тако замислио, да није ни приметио, да му је у дућан ушао стари пријатељ Стева. Тргао се, кад га је тај ударио по раменима.

— Куд блуде твоје мисли? насмеја се Стева.

— А где, ти си! Добро ми дошао! рече Сима и рукује се са Стевом. Хајдмо у комтоар!

— Шта је, запита Стева даље, јеси ли нашао невесту?

— Јесам да! промумла Сима јетко.

— Ма тебе не ће просити ниједна, примети Стева, мораш већ сам почети.

— То знам; али како?

— Ево ћу ти дати прилике ја. Ономад је испросио доктор Рајић моју Марију . . .

— Е да! Па честитам ти!

— Хвала, брате, хвала. Уверен сам.

— Хм, учини Сима после мале почивке, та он је млад! Лако је њему.

— Тако је. Али слушај ме! Дошао сам, да те замолим, да ми кћери будеш стари сват.

— Ја? За што не, да коме ћу, кад не ћу теби.

— Био сам већ напред уверен, да ћеш при-стати. Хвала ти.

— Немаш на чему. Али — ти си казао, да ћеш ми дати прилике?

— Па у сватовима. Ту ће бити ваздан света. Гледај па бирај.

— Хм — добро. А кад ће бити сватови?

— За две недеље. Ми смо јој већ спремили све. Па кад се деца хоће — зашто да дуговлачим.

— Добро, брате, добро. Па дед у то име коју!

— Стари пријатељи гуцнуше „коју“, па онда опет „још коју“ а при расанку богме опет „још коју“.

Сима се заиста драговољно примио, да буде стари сват, ако му се и реч „стари“ није са свим свидела. Али, на послетку, није баш ни млад. Све једно — хм!

За сватове је Сима наручио нове црне хаљине — то му се већ давно није десило. Но он хоће да не пропусти прилику. И госпи Рахили је наручио ново одело, ако се ова и одупирала. Хтео је Сима да се покаже као прави кавалир, а уједно, да му види „бити-имајућа“, да он није баш џимрија, који сваку крајцару преврће по неколико пута, пре него што је изда. На послетку, нек се види и то, чија је кућа масна. Па тек привез! Госпа Рахила је обишла четир дућана, док је нашла тешку свилу најновије боје. Па онда — он није само стари сват, он је и стари пријатељ Стевин! Као такав треба ваљда невести да донесе још и леп дар. Купио је читаву гарнитуру за тоалету, и то од чистог сребра. Коштала га је та до душе неколико стотина; али нек виде девојке, нек јој завиде а можда ће која и помислити, кад је он као стари сват тако дарезљиве руке, да какав ће тек бити као муж!

Сима је дакле радио с рачуном. Госпа Рахила је одобрила све; њојзи је било, да јој се брат већ једаред ожени, па ма то стало и коју мангуру. За њу ће остати увек још доста.

Дошао је дан венчања. Сима дојури на фијакеру с два белца. На глави је имао цилиндар а на рукама рукавице голубове боје; црн капут пружио му се до колена: изгледао је баш достојанствено. Но младе девојке опет за то нису се налазиле око њега. То га баш није ни најмање дирало: он је већ давно прекужио мисао, да узме за жену девојку, која је много, много млађа од њега. Да му је само каква удовица!

И биле су две у сватовима; једна плава и нежна, која је увек изгледала замишљена, и једна црномањаста, одрешита, која је очима умела баш да стреља.

— Која ти се свиди, Симо? шапне му домаћин у уво.

— Хм, рече овај, да виш, једна је лепа а друга није ружна.

— Па хоћеш ли, да ти будем провадација?

— Мани се тога, рече Сима нагло. Док још мало видим.

Стева слегне раменима и оде опет међ госте, Сима је пак гледао час у плаву, час у црномањасту удовицу, и премишљао је непрестано, којој да се управо зближи. Познавао их је, да како; та из истог су места. И разговарао се већ с њима; али то је било више узгред, у дућану. Боље није био ни с једном познат. На послетку му се учини црномањаста прикладнија. Била је некако живља, занимљивија, и Сима се реши, да јој приступи. Али кад год је то наурио, свагда је било неког, који се већ око ње нашао. Тако се морао Сима да претрпи.

Дубоко у ноћ испаде му једва за руком, да се нађе код ње сам.

— Ви сте били баш галантни, господар-Влашићу, рече му црномањаста удовица, госпођа Ружа, та ваш поклон баш је сјајан!

— Е, хм! поче Сима, ја невесту сматрам као своје дете. Њен отац и ја смо од вајкада пријатељи.

— То је лепо од вас, насмени се госпођа Ружа и показа том приликом своје беле зубе. И ја имам за тоалету такву гарнитуру; мој покојни ми је даде.

— Ја... овај... Шта сам хтео само да кажем? Да! Како се проводите?

— Па лепо, знате, како се може удовица да проводи; девојке су сад у моди. Напослетку тако и треба.

— На сваки начин.... овај.... хм.... али, и ви сте још млади.

— Та нема ми сто година; но опет —

— Ја сам видно, да сте играли и да вам се млади људи удварају.

— Е да, то сте видели! Па што ме онда питате, како се проводим? рече госпођа Ружа и погледи Симу чисто радознано.

— Та, знате, тако се то пита, ушепртљиво Сима.

У тај мах дође девер и замоли госпођу Ружу, да игра с њиме. Ова устане, поклони се лако Сими и одлети с играчем.

— Ако нисам никад казао какву будалаштину, сад сам за цело, гунђао је Сима и оде у другу собу међ старе господаре, да коју срдне и да коју певне. Како ме је само погледала! Но, ваљда се неће срдити?

Недељу дана после сватова Сима се дуго саветовао најпре са сестром својом па онда са Стевом. Успех тога разговора био је, да се Стева после неколико дана, свечано обучен, упутио госпођи Ружи. Он је управо неће просити у Симино име; него ће више да се распита, да посматра, да види, па ако је све повољно, онда ће доћи и сам Сима.

Стева је до душе радо примио тај посао на себе; опет му је било чудно око срца, кад је ишао го-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

спођи Ружи. Како ће да почне, то га је мучило. У шали је већ чешће казао овој или оној, да је уда; али сад је баш цела целцата истина. Па онда, како се то ради: „да само види“?

Госпођу Ружу нашао је саму код куће; то је већ добар знак, ма да би му канда већма годило, да је било још кога: могао би одложити за другу прилику.

— О, господар-Стево, рече лепа удовица, кад га спази, од куд вас?

— Па дошао сам да видим, шта радите, одговори Стева.

— То ми је мило. И тако вас нисам видела код себе већ не памтим.

— Ми људи трговци немамо увек каде, а и данас, да немам . . .

Стева се сети, да треба само „да види“, те застаде на брзо. Но удовица, која је одмах у почетку слутила, да Стева није ли посете ради дошао, поче га запиткивати, за што је престао у један мах. Стева је извијао, како је год могао, док му се на послетку није досадило, те бубне:

— Казаћу вам искрено: дошао сам као проводација.

— Тако, насмени се госпођа Ружа.

— Да, ви знате мог пријатеља Симу Влашића?

— А!

— Дошао сам у његово име, да вас баш просим.

— Жао ми је; али од сватова неће бити ништа.

— А за што? Та он је ваљан човек!

— Против тога немам ништа, рече госпођа Ружа озбиљно.

— Ако и није баш врло млад. . . .

— Нисам ни ја швитарица, драги пријатељу.

— Он данас врло добро стоји.

— Ви знате и сами, да и ја имам свог иметка.

— Онда не разумем

— За што нећу, је л' те?

— Тако је.

— Казаћу вам. Ја држим на себе, и то много. Не из сујете, али — добро је држати се на цени. Ја дакле нећу да испомогнем вашем пријатељу. Он је, тако, пре шест недеља просио Катицу Поповићеву и добио корпу

— Ништа не знам о том, примети Стева зачуђено.

— Доста што ја знам. Мене се дакле сетио, кад тамо није успео. Иначе —

— Али немојте

— Па онда, прекиде Стеву госпођа Ружа, ја сам уверена, да је ваш пријатељ врло љубоморан. Већ сам нешто спазила у сватовима ваше Марије. То ме вређа. И да има права, да мотри на мој сваки корак, не бих му опростила ту увреду, а камо ли. . . . Ја врло озбиљно схваћам брак.

— Али, госпођо Ружо, он је невежа, није још никад био у таквој прилици, и он за цело не мисли тако, као што вама изгледа.

— Све једно, рече госпођа Ружа озбиљно, што сам имала да вам кажем, казала сам. Како, збиља, млади пар? Не може га човек ни видети.

— Та, здрави су, одговори Стева.

Неколико минута после тих речи био је Стева у дућану Симином и савесно му је саопштио све.

Симин је био једини одговор: Хм! Кад је пак био на само, почео је мало и да пеује.

— Још ћу изаћи на глас; то ми баш треба! Чипи ми се, да од моје женидбе неће бити ништа. Гле ти ње! Нисам њојзи прво отишао. Срди се, дакле; но ваљда ће ипак остати моја муштерија! Тако се тек не срди!?

Госпа Рахила није се показала, да је пече тај нови кошар њеног брата; али кад је била сама, пребацивала је себи, што се није у Петровићке распитала, каква је та Ружа, та поносита Ружа, та уображена Ружа, та надута Ружа, та

(Свршиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

„Лазар, катунар витеонички и косорићки“ вели на страни 58. Лукаревић. А шта су то били „катунари“? Павао Витезовић (P. Ritter), познати писац хрватски, у делу свом „Serbia illustrata“, протумачио је то место у Лукарићевим аналима овако: „Lazarus adolescentiam suam in aula Stephani Syrbolorum imperatoris excoluit; a quo et katunar sive Vice-Comes konicensis (тако стоји у препису, који сам ја негда у рукама имао место Viteonicensis) et Kossoricensis

provinciarum factus exstitit“ — дакле за вицишпана или *поджушана витеоничке и косорићке области* постављен је прво Лазар царем Степаном. Херцег Степан отвореним својим листом писаним дне 13. октоврија 1461. на Међуречју под Самобором заповеда „*воскодзь, кнезковомь, жвианомь, царинкомь, гловаромь, катнар омь и ксакога станя модемь сьзганы нашнемь*“, да не чине никакве пакости и завртице трговцем Дубровачким. (Mikl. Mon. Serb. 485.), и с обзиром на

то једино место из књижевних старина српских, где се спомињу катунари, протумачио је Ђ. Даничић реч „катунар“ са „praefectus regionis pastoriae“. Катунар је начеоник над катунима влашким. У Србији има Витовница а у Хвосну спомињу се Косорићи, но где се катуни витеонички и косорићки, по којима Лукаревић Лазара катунаром њиховим назива, тражити имају, ја не знам а нећу да знам, држећи, да Лукаревић ту вест није из најчистијег извора поцрпао. Откуд Лукаревић зна, да је цар Стефан, не могавши освојити тврди град и престоницу бана босанскога Бобовац, из Босне се упутио у Приморје и оставио у Босни заповедником Лазара, катунара витеоничког и косорићког, а Угљешу одредио у Хум (Нлиевно)? Лукаревић описујући поход цара Стефана г. 1347. (погрешно место 1350.) у Босну на бана Стефана позива се на више пута приведеној стр. 58. својих анала на „живот цара Стефана од Станислава Рупчића“ („com' ancor riferisce Stanislau Rupcich Ban di Timorie nella vita dell' Imperadore Stefano“). „Ban di Timorie“ очевидно је штампарска погрешка и ја мислим, да се мора исправити са Ban di Цимериа“. Зна се за „Родословне Косанскога адити Плиричкога и Сербскога владанна, заједно постављено по Станиславу Рубчићу попу на славу Стипана Неманића цара Сербљена и Кошника 1340“ или као што у другом екземплару тога Грбовника пише: „Родословне — састави — Станислав Рубчић бан цимериа (цимер -- грб) господина цара Стипана стипана неманића. На славу цесарскога и краљевскога кнезства и остале господе поглавца, бана, воєвода, жупани, кнезова, катанара (гле опет!) витезова, властела и племића (Libellus publicarum insigniarum — м. publicorum insigniorum — regnorum et familiarum illustrium Illyrici imperii, quas magna cura collegit atque depinxit Stanislavus Rubcich, Rex insigniarum — треба insigniorum — Dni Stephani Stephani Nemagnich. In laudem Caesariae ac Regiae M-tis et reliquorum principum, ducum, marchionum, comitum, vicecomitum (гле откуд Витезовићев vice-comes!), equitum et nobilium totius Iliriae etc.) (в. Гилфердинг оп. cit. стр. 367. и 368.) Ја се овде с тима грбовницама или зборницама грбова и са тим Станиславом Рупчићем, тобожњим Warpenherold-ом (то значи Rex insigniorum, бан „Цимериа“, Ban di Timorie) цара Стефана бавити не могу, но упућујем читаоце на „Хералдички обичаји у Срба“ од Стојана Новаковића, напосе штампано из Годишњице VI. у Београду 1884. стр. 72 и даље. За зборник тај попа Станислава Рупчића, као што рекох, зна се, но његов животопис цара Степана спомиње једини Лукаревић на поменутом месту а други нико не зна за њ. „Vita dell' Imperadore Stefano“ од Станислава Рупчића. Еј брате Панто, да

се којом твојом срећом и нароком нађе и открије житије то цара Степана, све би ти друго опростио. Наши калуђери и попови не написаше; међу нашим патријарсима и епископима, међу великим логотетима и писарима царског сабора не нађе се ни један, да нам по списима и као очевидци опишу живот и дела тог највишег и највећег Србина. Босански поп Станислав написа и описа живот цара Стефана, па и тај нам поједе помрчина; нестало га, нема га више! И да га не спомену честити „Giacomo di Pietro Lucsari, gentiluomo Rausco“, не би ни знали, да је кад било таквог житија. — Ја држим, да тај Лукарићев Станислав Рупчић стоји у некој свези са Омучевићима, који су у XVI. и XVII. веку склапали родословија, ковали повеље српских царева и босанских бана, па може бити и скрипили неки живот цара Стефана. И из таквог живота црпао је неке вести Лукаревић о походу цара Стефана на Босну, и у таквом житију морао је он паћи, да је цар Стефан „E mentre a gara la cita et le terre di Bosna gli venivano a prestar' obediensa, piego al mare, e si trasferi in Bisze fra Buna e Narona fiumi (Бише између рекâ Буне и Неретве), e raccomandando la Bosna a Lazaro Grebeglianovich, che poi fu Conte di Servia. Nlievno assegno ad Ugghiescia Despot, figliuolo di Margna, che poi combatté con Urose suo Signore per il dominio di Servia“.

Но гурнимо на страну тог Дубровачког летописца, пак пригрлимо наше Летописе, те потражимо или се бар запитајмо: шта наши, наши рођени летописци о том причају и кажу?

„Већина наших летописаца — пише г. Ч. Мијатовић у Гласнику XXXV. 165. — јасно кажу, да је Душан поставио Лазара кнезом у држави краља Драгутина. Што се по кад кад о њему говори, као о кнезу Босне (н. пр. Schimek, Bosnien und Rama, стр. 78), то је отуда, што је у држави Драгутиновој заиста био један део Босне, и т. д.“

Но ја бих рекао, да се г. Мијатовић с таквим брзим одговором на стављено питање. односно тврђњом својом, да је Душан поставио Лазара кнезом у држави краља Драгутина, и да „већина наших летописаца баш јасно кажу“, малко затрчао, или правије да се не малко већ јако затрчао, па да је, што је сасвим наравно, затрчавши се јако, скочио у... Но шта се то мене тиче? Нек г. Мијатовић скаче у вис високо. а ја ћу само приметити, да то, што г. Мијатовић вели, да већина наших летописаца кажу, не само не већина, но ни један од њих не каже, а најмање је истина, да то они јасно кажу.

Па како то може бити, да г. Ч. Мијатовић, човек образован, уман, добро верзиран и научан, напише нешто, што не стоји и што је сасвим противно

истини? И ја се сам томе чудим, и не од јуче, већ се већ поодавно чудим, како је г. Мијатовић не само то изрећи, већ како је у опште ону расправу у 35-ој књизи Београдског Гласника написати могао? Расправу ту написао је он на основу: 1. Пајсијевог житија цара Уроша из XVII. 2. недотупавног извода из кронике лажи-деспота Бранковића из XVIII. и 3. тако названог Троношког Родослова такођер из XVIII. века. — То су главни извори, из којих је он црпао или по којима је он писао. Но кроника поменутог Бранковића и изводи из те кронике, а наине онај извод, који је г. Панта Срећковић у XXI-ој књизи Гласника на свет издао и с онако ученим коментаром снабдео, — и Троношки и Пећки Родослов (први у V. а други у XXXV. књизи Гласника приопштен) — нису српски Летописи, већ збрка, недотупавно скрпљена збрка страних и наших домаћих летописаца и уметака и дометака њихових састављача и преписивача; па као таква збрка, или фигурално: као *замућен поток или мутна бара*, не може бити извор за повест српску XIV. века. Но ни Пајсијевим жалосно скрпљеним животом цара Уроша не може се трезвен историчар као *извором* служити. Ми, то јест: г. Љубомир Ковачевић, г. Стојан Новаковић и ја, кажемо, да се не може и не сме служити, а г. Панта Срећковић каже, да се може, — па се богме и служи тим мутљагом, и баш му прија тај мутљаг. И с тога разног густа, с тога разног погледа на поменуте историјске паметнике и настала је препирка између нас с једне и између г. Панте Срећковића и његових јавних и потајних присталица, којима нема броја, с друге стране. За г. Ч. Мијатовића не могу казати, да је присталица г. Панте Срећковића, јер он г. Панту у погледу духовном па и на пољу српске историје далеко надмаша, и од њега је не с главом већ више метара већи, и јачи и окретнији и боље наоружан. Но то важи за данас; али кад је писао поменуту расправу у XXXV-ој књизи Гласника, није се био високо узвисио над Пантом, који је прије њега, а наине у XXVII. књизи Гласника, о истом предмету писао. И ја сам у души уверен, да то и сам г. Мијатовић данас увиђа и да би он данас волео, да није написао ту расправу и специјално да није изрекао, „да већина наших летописаца јасно кажу, да је Душан поставио Лазара кнезом у држави краља Драгутина.“ Е па кад то сада увиђа г. Мијатовић и признаје, да се на питање: „а шта наши рођени *летописци* о том (то јест о кнезу Лазара за цара Стефана) причају и кажу? — не може одговорити онако, као што је он год. 1872. у брзини одговорио, онда не имајући у овом часу никаквог одговора на то питање пред собом, морам сам на исто одговорити. Не одговарај још, већ стани или боље

враг' се натраг, јер још нисмо на чисто. Ти кажеш, да наши летописци, што су прави српски летописци, не кажу, да је Душан поставио Лазара у држави краља Драгутина, и ми ти верујемо, да то не кажу српски летописци али уједно знамо и то, да ако не баш у правом Летопису али тек у повесном једном спису, и управ у „Родословию сербских царей“ стоји: „*кнезь же Лазарь со колкомь бранковичемь, зетомь своимь содержаше землю нисенземю краля Стефана рекомго Драгутина, со ксемь державамь его; еше вьнеограниченіе подвизакскимь врегомь.*“ (Гл. XXI. 249.). Ту државу краља Драгутина и то, да је у њој Лазар кнезом био, није зацело састављач тога родословија измислио, већ је морао то из старијих паметника, можда старих српских летописа, за које се сад не зна, узети. Не пита се дакле, у коју врсту српских историјских споменика спада то родословије и у ком је веку оно састављено, по се пита, шта вреди сачувана у њему вест, по којој је Лазар био кнезом у „држави краља Драгутина“ *за жива цара Стефана*. То је главно, а ти си преко тога главнога питања прешао и стао на широко беседити о правим и неправим Летописима и шта вреде неки родослови из XVIII. века и како Панта Срећковић гледа на те родослове из прошлога века и каква се препирка заподела због тих родослова између Панте Срећковића и не знамо још кога, које све не спада на ствар, нити стоји у икаквој свези са државом краља Драгутина и кнештвом кнеза Лазара у тој држави.

Шта је дакле с кнештвом Лазаревим у држави Драгутина још за живота цара Стефана?

Ево шта је! Прво и прво морам приметити, да нити у том родослову нити у кроници Бранковићевој, из које је то родословије изведено, не стоји, да је Душан поставио Лазара кнезом у тој Драгутиновој држави, већ и Бранковић и његов изводник помињу Лазара као кнеза у тој држави *за цара Уроша*. Бранковић је то узео из Мавра Орбина, који једини између свију и страних и наших летописаца и животописаца зна за земљу или државу краља Степана (Драгутина); и као што је Бранковић први од наших, састављајући своју кронику, употребио Орбина, тако је из Бранковића прешла та држава или земља краља Степана у родослове из његове кронике изведене, у Јулинца (Јулинца) и Раића итд. Извор је дакле за ту „земљу краља Степана“ Орбинова историја, но и Орбин не каже, да је *цар Степан* поставио Лазара кнезом у тој земљи, већ изрично каже, да је кнез Лазар за слабе владе цара Уроша и у оном нeredу, који је с те слабе владавине овладао у царевини Урошевој, присвојио или приграбио сву земљу на угарској сумећи, која се зваше земља краља Степана.

И с тога се овде, где се расправља, шта је Лазар био за жива цара Стефана, место то у Орбиновој историји нас ни најмање не тиче. О том може бити говора, кад дођемо до тога несретнога доба у нашој повести, али овде никако.

Први је дакле г. Ч. Мијатовић написао, да је цар Стефан поставио Лазара кнезом у држави краља Драгутина, а прије г. Чедо нико, ама баш нико, ни Орбин, ни Дифрен, ни Бранковић, ни наши животописци, па ни наши летописци и ниједан од српских летописаца, па ма узео ти, да су и родословци XVIII. века српски летописци; нико од њих не каже то, што је г. Мијатовић казао и написао на стр. 165. у XXXV. књизи Гласника. А да шта кажу српски летописци о кнезу Лазару за цара Душана? Сад можеш ти одговарати на то питање, на које је г. Чедо онако хрђаво одговорио.

Летописци наши не знају ти ништа више рећи, него оно, што смо већ напред по њима казали, то јест, да му се отац звао Прибац, а „отачаство“ да му је Прилипац; да му је жена била Милица, кћи кнеза Вратка од колена Вуканова, и да је после погибије на Марици (26. септ. 1371.) и смрти цара Уроша (4. дец. 1371.) примио он начелство српско. То само и ништа више не забележише српски летописци.

Кад је пак тако, *онда о кнештву или намесништву кнеза Лазара у Босни или у оштре у „држави краља Драгутина“ а понаособ у „китњастом“ Срему нашем, за цара Стефана, не може данас бити говора.*

Шта, шта — шта рече, човече? зал' или зар кнез Лазар није био намесник Душанов у Срему.

Није.

Та како можеш, како смеш тако што тврдити, односно, како смеш порицати оно, што сви пишу и кажу, и што ми свиголицы знамо и верујемо? Да не спомињемо пречасног и родољубивог нашег Раића, нашег Давидовића, наше Медаковиће и Бошковиће и друге наше, — узми само и прочитај ученога Немца Енгла, високоученог и с таке учености своје далеко чувеног Хоуфа (Ersch und Grubers Allg. Encyklopaedie, Band 85. S. 457.); елегантног ал за то не мање ученог Херцберга: (Geschichte der Byzantiner und des Osmanischen Reichs, von Dr. G. Hertzberg, Berlin 1883. S. 487. u. 497.); завири најпоследне у књиге ове браће наше, која се служе латински слови, као славног С. Љубића, ревносног Балана а још рењивијег преводиоца његовога дра Стадлера,

садашњег архиепископа у Сарајеву, пореклом „Влаха“, ал сада дичну коренику, и поносног Хрвата Смичи-класа, који сви као из једног грла вичу: *да је цар Душан држао Срем, и да је кнез Лазар био намесник његов или господар и у Сријему!*

„Веми да“ — тако бих с патријархом и са сабором и са свим народом српским на сабору у Призрену (Гл XXII. 218.) могао почети одговарати гњевним питањима мојим, кад бих имао, или кад бих знао само, да ће уза ме још ко стајати; но пошто то не знам, то не могу почети са „веми да“ и нећу да отпочнем са „веми да“ већ и зато, што држим, да нити је кад онаког сабора, као што га патријарх Пајсије на поменутом месту описује, било, нити је патријарх са сабором — ако је каквог сабора било — онако са „веми да“ почео одговарати Вукашину краљу и силовитој браћи његовој; већ ћу почети са просто „знам“. Знам дакле, јер сам читао и прочитао и сравио једне с другима и опазио, како је један преписивао другога и увидио сам, да оно, што поменута господа једногласно вичу, почива на „неразумевању“; али по гласу *првих* извора, није Душан ни за краља Карла ни за сина му, јачег и силнијег од оца, краља угарскога Лауша, освојио ни Мачве а још мање Срема, и да с тога није ни могао имати свога намесника у Срему; а кад није могао имати или постављати намесника у Срему, онда ни кнез Лазар није био намесник Душанов у Срему. Није био тада, и додаћу већ овде, није био ни после ни икада господар над Сремом или господин Срему.

Но то, да цар Стефан није држао Срема, не могу овде, где је говор о кнезу Лазару, расправљати и доказивати: о том ћу говорити другом приликом и на другом месту. Поштовани читаоци нека се засада задовоље с тим, што знају, да цар Стефан није поставио Лазара кнезом у земљи или држави краља Степана (Драгутина), у коју се земљу рачунао и Срем.

И овим мислим, да сам оправдао оно, што сам у почетку ове расправе иставио о кнезу Лазару за цара Стефана, и да нисам смео више што рећи, него што сам рекао о нашем јунаку а потоњем мученику, кнезу Лазару; а читаоце, који су ме до краја допратили, које сам, може бити, подужим и сувопарним овим расправљањем мало уморио, молим, да се због тога умора не срде толико на мене, колико на оне тамо преко: на г. Ч. Мијатовића и г. П. Срећковића, но више на овога него на првога.

(Наставиће се.)

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

ОД МИШЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

Позволи ми, бледа пријатељска сенко, да ти се данас, после четири године дана, и опет приближим. Допусти смртној руци, да уклони, макар на часак, онај густи вео, што дели два света, и не презај од светлости распаљене буктиње мога пријатељског осећања. Та ја нисам вековни судија, нисам ни ладни критичар, који је дошао, да оштрим пожем кида и пресеца фини вез твојих умотвора. Ја сам твој стари зналац, твој пријатељ, твој негда верни друг. Луч, који ми се у срцу разгорео, није зажежен у намери, да осветли таму и ништавило онога света; не, моја је жеља, да успомене моје на тебе у јачој светлости прикажем, и жеља ми је још, да осветлим мало већма и оне даске, што свет значе; да и твоје тамне и упале очи могу чак из вечне помрчине прочитати оно на њима урезано светло име: *Коста Трифковић*.

И ти опет презаш и зазиреш. Гледиш нас оштро и прекорно. Или нас више не познајеш? Ваљда си нас досад већ и заборавио? Да, истом се сад домишљам, та ти ниси тамо у царству мрака, ти си тамо у вечној светлости. Пред тобом су отворене двери будућности, по којој се витлају нама непознати дуси, дуси, које ми својом ограниченом памети само слутимо, и у свом умном сиромаштву идеалима називамо. То је сада твоје ново друштво, ти си с њима и уз њих постао свезнајућ и свевидећ. Ти нас одозго гледиш и проматраш, да, ти нас знадеш и познајеш, и опет се за то туђиш и снебиваш. Разумем сад и то, — пред твојим свезналачким погледом све је ово ништарија, цео свет изгледа ти као ускипео мравињак, витлаће за фантомима, тумараће без главе и памети, врева и гунгула без цели и узрока. Па нас ти с тога с твоје духовне висине сажаљеваш, презиреш, исмеваш, и нама се то онда чини, да се ти туђиш, и да нас не познајеш. Но и ако у нас није онако широк поглед као у тебе, али нам за то још у грудима бије врело срце. Да, ми смо и сада они стари, и дан данас смо ми још твоји пријатељи и твоји поштовачи. О томе се можеш врло лако уверити. Ходи само, макар на један часак, на један тренут у наше друштво, па ћеш видети, да те нисмо заборавили. Ко си да си сада, било да си сенка, као што је смртни себи замишљају, било да си дух, као што се моме оку приказујеш, увек си нам добро дошао. Па и опет ме зачуђено гледиш, стрељаш ме тим испиталачким погледом, — да богме не верујеш ми, не верујеш пријатељу своме, да, али ако не верујеш мени, а ти стани па послушај и по-

веруј самоме себи! Да, стани и послушај сам, — та то и сама сенка може, јер ако јој поћна тама и одузима вид очију, за то јој нема, гробна тишина већма припомаже, да вриске и усклике, плач и смеј лакше разабере, лакше него и ми доле, којима свакидашња врева и комешај заглушава уши.

А гле, та ти слушаш! Па шта чујеш, је ли? Чујеш ли онај грохотан смеј? Чујеш! Па да ли знаш, шта значи тај грохотан смеј? То је, видиш, приказ твога „Љубавног писма“. Но де, послушај даље! — Шта сада чујеш? Чини ми се, да се чује грдан, страховит аплауз, и опет за тим смеј; и опет аплауз, и опет смеј. И сада опет неки тутањ, — тресу се даске, што свет значе, а ти, да богме, не знаш и не слутиш, да се приказује твоја „Мила“, твој „Школски надзорник“ и „Пола вина, пола воде“.

Па не заустежи се даље, него пођи са мнош, ма на тренут, у нашу средину, а дајем ти своју поштину, пријатељску реч, да ће нас твој долазак обрадовати и изненадити. А мени се баш прохтело, да наше друштво мало изненадиш. За то се жури, не оклевај, још мало, па ће се представа свршити, а кад публика стане тапшати, ја ћу онда да те изведем на позорницу, да подигнем завесу, да те прикажем и подвикнем: *Наш писац шаливих игара, Коста Трифковић, и опет је међу нама!*

II.

Свечана представа, што је у спомен мога покојног пријатеља приређена, свршена је, и ја хитим, да испуним дато обећање, хитим, да поштованим читаоцима прикажем писца наших шаливих игара.

Човека познати, па онда оценити га и пресудити га, врло је тешка ствар. Но ја ћу се трудити, да колико је могуће верно и тачно прикажем пријатеља, кога сам од детињства познавао и с њиме сам се, тако рећи, до последњег тренутка дружио. Знао сам га још као мало дете, које је живо и несташно, па опет бистро и отворено, умиљато и досетљиво било. Познавао сам га као младића са срцем, пуним одушевљења, са смелим и одважним замишљајима и плановима. И на послетку дружио сам се са човеком, који се стишао, смирио, лативши се озбиљна рада на пољу српске књижевности, и то на оној страни тога поља, која је не само необрађена, него и нераскрчена била. Дуго смо времена седели раме уз раме, па сам му сазнао све његове замишљене мисли, све скривене жеље, намере и планове му, па се надам, да ћу га моћи приказати онако, као што то његов спомен међу нама, и парочито његова не-

кадања љубав и пријатељство према мени захтевају. На ако ми намера за руком испадне, постигао сам две цели, — одужио сим чин пијетета и учинио сам услугу оној српској публици, којој одношаји покојникови нису били познати. Ову своју задаћу надам се у толико пре постићи, што се ни после смрти нисам са пријатељем раставио. Његови заостали списи, његова посмрчад, његови започети умотвори, његови планови у нацрту, његове белешке, његови мемоари и многи други његови рукописи леже пред-а-мном на столу као живи сведоци његовог великог духа и његовог вредног и раденог живота. У тој књижевној неуређеној и неликвидованој оставини огледа се најбоље дух покојног Косте Трифковића. На свакоме листу, на свакој страни, при свакоме реду сусретах се са покојниковим духом. Из тих артија учим га већ познавати, дивим му се и поштујем га, жалим га и оплакујем га. Па у колико би моја моћ познавања, или ти моје сећање, или мој суд недостајао, да га представим, учиниће то он сам, кад замислим његов вазда светао дух, да кад и кад са овог или оног листа прашних оставинских списа слети и прикаже се сам, — а учиниће, учиниће то за цело, јер ко га је познавао, знао је и то, да се он свугде и свагда умео наћи...

Коста Трифковић родио се у Новоме Саду 20. октобра 1843. године. Отац му је био Атанасије, адвокат и чиновник, а касније сенатор Новосадски, а мати Ана рођ. Ђорђевића из Темишвара. Мати пок. Косте била је женска даровита и пуна духа, које се врлине и на сина јој пренеле. Но како није била постојана здравља, преминула је врло рано, још кад је Коста у нижој гимназији био. Коста је, истина, био још дете, кад је она умрла, али је то дете већ осетило било снагу и моћ њенога духа, и зато је се Коста са највећом нежношћу и најдубљим поштовањем врло често у својим белешкама и мемоарима сећа.

Отац покојников — бог да му душу прости — дочекао је ту велику жалост, да своје честитом јединцу сину очи заклопи. Данас, кад ово пишемо, и он је, сиромах, већ преминуо. Као што рекох, био је адвокат, а последње године свога живота провео је као умировљени сенатор вароши Н. Сада. И ако је био адвокат, није свога дугог века ни једну странку пред судом заступао, бар тако је покојни Коста говорио, него је цео живот у мањим службама Новосадске вароши провео, док г. 1861. није за сенатора изабран. Новосадска публика и пријатељи покојникови нису га још заборавили — та ко би и заборавио ону у својој простоти ипак занимљиву добричину! Колико смо пута иницијативом Костином с њиме невине шале збијали! Покојни Коста врло

га је добро и карактерисао у једном своје путопису из Цариграда, где описује, како је добио од оца писмо, које ће решити његов одлазак с морског брода и растанак са морем и морском службом и животом, па кад је прочитао писмо, а он овако ускличе: „Слатки и добри мој отац, ко да ти замери, што ти писма логична нису, кад су пуна љубави према сину твоме!?“ — После смрти материне отац му је био и отац и мати, и Коста је поред свега тога, што је матер јако жалио и особито је поштовао, и отац ипак са свом нежношћу детињског срца волео.

Основне школе (по ондашњем обичају — српске и немачке) свршио је Коста у месту свога рођења, где је почео учити и гимназију.

Нижу гимназију свршио је у Новоме Саду, јер у оно доба није овде било више школа. У гимназији се одликовао свагда као најбољи ђак. Овде се већ приметило, да његов поглед допире преко школских клупа, овде се већ појавила у њему прва искра самосталности. Кад је био у четвртој разреду, умре му један друг, и Коста му је говорио на опелу надгробни говор, — то је био Костин први „деби“. Овај његов говор допао се онда, и у ђачким круговима прибавио је Кости много уважења.

Вишу гимназију отпочео је у Винковцима, где је пети гимназијски разред свршио. То је било год. 1859—1860. Нужно је овде приметити, да је Винковачка гимназија под ондашњом строгим војеном граничарском управом на великом гласу била. Ваци из Винковачке гимназије могли су конкурисати са питомцима ма које аустријске гимназије. У својим мемоарима описује Коста, како је у Винковцима врло задовољно проводио... „Живот је тамо миран и пријатан... она ме је година прошла као сан, кога се и сад радо сећам... Но и осим тога је ово мило местанце важно по мене: ту се у мени породила мисао, да на море одем.“ То су сопствене речи Костине.

Из Винковаца оде у Пешту. То је била бурна година 1861. Јавно кретање у Угарској није остало без уплива и на српску омладину, што се у Пешти учила. И српска омладина покренула се онда из мртвила, а тај покрет нашао је себи израза у добровољним позоришним представама, што су их српски ђаци оне године под руковођењем секретара „Матице Српске“, А. Хаџића, у Будиму у Станковићевој башти давали у корист нашем народном позоришту. У томе друштву учествовао је и Коста Трифковић, не као глумац и приказивач, него као члан малог позоришног оркестра, — јер Коста је био музикалан. Овоме оркестру, који се свега из шест чланова састојао, био је капелник Ника Мак-

симовић. То је, ето, друго истицање Костино у ваншколском раду и животу!

Из Пеште је свршетком школске године дошао

још оцу у походе са сталном намером, да прекине гимназију и да оде у наутику (морнарску школу).

Ово је сад нов период у Костином животу.

(Наставиће се.)

КОВЧЕ ЖИЋ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— У данашњем броју нашега листа почињемо доносити из пера уваженог писца М. Димитријевића „Успомену на покојног пријатеља“, коју је године 1879. у листу „Позоришту“ започео, а коју ће у нашем листу да настави и доврши. Уверени, да је тај почетак великој већини наших читалаца непознат, прештампавмо га ево, да бисмо одржали целину те занимљиве расправе.

— Изашла је 147. свеска Народне библиотеке браће Јовановића. Као што смо у 6. бр. нагостили били, у тој су свесци „Бранковићи“ из Рајићеве историје у преводу са црквено-словенског, и то до деспота Лазара. Ако се и овога пута буде држало досадашњег реда, онда ће наставак изаћи у свесци 149. За 148. свеску је, као што видимо из проспекта, намењена Шилерова „Марија Стјуартка“ у преводу Симе Димитријевића Которанина, али „прегледана и удешена за српску позорицу“. Ми смо пре две године (в. 7. број „Стражилова“ од године 1885. на страни 215.—216.) рекли, да за Народну библиотеку отуђд не увиђамо нужде том прегледању и удешавању за српску позорицу“ на и сад и по други пут велимо, да је управо несмисао сво то удешавање ту. Понављамо, да Народна библиотека нема да доноси позоришна либрета ни изворна ни преведена, него уа наша ремек-дела још стране признате производе без икаквог случајног или баи и самовољног дотеривања и кршења.

— Са половином овог месеца почео је у Панчеву излазити нов лист за политичне, просветне и привредне цели под насловом „Воља народа.“ Издавалац му је и одговорни уредник Бранко Крчадинац. Лист ће тај излазити сваког четвртка на читавом табаку а годишња му је цена 5 фор. Из позва на претплату видимо, да ће „Воља народа“ од 2. броја почети редовно доносити подлиске забавног садржаја.

— Дође нам и 59. свеска „Отаџбине“ а то је свеска за месец фебруар ове године. Угледао је у тој свесци света пре свега први чин нове историјске драме Драгутина Ј. Илијћа под насловом „Прибислав и Божана“, којој је предмет узет из историје Пољских Словена у VI. веку. После тога долазе белешке уредника „Отаџбине“, дра Владана Ђорђевића, о мобилизацији српске активне војске године 1885. Са овом је свеском „Отаџбина“ опет почела доносити песме и ту је одмах песма Војислава Ј. Илијћа „Усамљени гробови“ из кола песама „Путовање по Србији“. Из свеске 55-те настављен је у овој свесци превод Аурбахова романа „На престола“. Започет је чланак „Карађорђе и Русија, један прилог за историју спољне политике нове српске државе“, а из 58. је свеске настављено „Какав устав треба краљевини Србији“. Нове су ствари још: „Народ и напредњаци“, политичка студија професора М. Миловановића, и под рубриком „Просветни преглед“ расправа професора Ј. Миодраговића: „Класицизам и реализам и наше средње школе“. (О том ћемо питању и ми скоро довести у нашем листу расправу из пера професора дра Јована Туромана, који се у назорима својим дијаметрално разлика од Миодраговића. Миодраговић у овој својој новој расправи још није додуше изашао с бојом на сред, те би с тога тврђња наша о разликању назора Туроманових и Миодраговићевих била пренагљена, нарочито кад би-

смо овом последњем веровали, да у даљем току своје расправе неће говорити ни против классицизма“. Па добро, причекаћемо наставак те расправе, шат се уверимо, да ће Миодраговић по правди „као педагог да свакоме да своје и пресуди: колико ко има права и шта је за школу.“ У „Књижевном прегледу“ оцењује К. Аранички опширно, но неповољно Милићевићева „Омера Челебију“, а под „Позоришним прегледом“ казује Богдан Поповић своје рефлексје о Моретовом „El desden con el desden“; укратко реферује и о приказу те глуме на Београдској позорници те се без и најмањег повода и свеже необильно те и неедликатно обзире на године врсне глумице Гргурове; што је истина, истина: такви мало сувнише несташни изгреди не додикују иначе скроз и скроз озбиљној и солидној „Отаџбини“.

— Добили смо прву свеску скупљених списа Јована Болковића. Ово је садржај тој свесци: 1. Треба ли књижевници да уче свој језик? 2. О непотребним туђим речима у српском говору. 3. „Књаз“ или „кнез“. 4. Из науке о језику. (То су важне оне филолошке белешке, што су године 1881. и 1882. излазиле у Београдској „Србадији“.)

— Изашла је 149. свеска „Летописа Матице Српске“ а то је прва свеска за ову годину. На челу је свесци овој почетак једног списка из историје васпитања у Срба, што га пише Мита Нешковић под насловом „Змај Јован Јовановић као педагог“. Довршена је затим дра Јовановића-Батута „Грађа за медицинску терминологију“ (слова II до III; додана је још и допуна, наиме преко двадесет речи, на које је др. Батут наишао тек, кад се већ почела „Грађа“ штампати, те их није могао уврстити). За том грађом долази расправа Мите Петровића „Баре у Бачкој“. Довршен је онда Ђорићев „Владислав, краљ угарски“ и настављене су српске народне приповетке из Горње Крајине, што их је покушио Владимир Красић (у овој су свесци: 11. „Бог и свети Петар“, и 12. „Доста се и научио“). Под рубриком „Књижевност“ има критика Мите Нешковића на дело Срет. М. Аџића: „Ручни рад у мушкој школи“, које је прошле године у нашем листу (в. 45. број „Стражилова“ прошле године на стр. 1577.) оценио Милан Данин. После те рубрике долази „Гласник из српског и словенског језика“ и ту је реч о најновијој драмској књижевности у Руса. Извода из записника књижевног одељења и одбора има само два и то је једно свечана седница о светом Сави 1886. године, на којој је покојни Рајковић говорио у славу Јовану Мушкатировићу а Миша Димитријевић у славу Димитрију Матићу; друго је седница књижевног одбора на глас о смрти Јована Суботића.

— У издању браће Јовановића у Панчеву изашла је у српском преводу Павла Ј. Мандића Хофманова приповетка „Школа патње“. То је 13. прича из Хофманове збирке а једна од најлепших приповедака за децу. Језик у преводу није баш прве врсте — има у њему облика као „дрктећим“ (стр. 41.) и недопуштених провинцијализама као оно специјално банатско „кући“ на питање: где? (стр. 89.) — али је ипак доста чист и течан. — Књижи је цена 35 новчића.

— У 3. броју „Књижевне смотре“ најтоплије се препоручују Веселиновићеве „Слике из сеоског живота“ на основу оцене дра Милана Јовановића, коју је овај саопштио у 58. свесци „Отаџбине“.

САДРЖАЈ: Завођанка. Прича Симо Матавуљ. — Под старост бердо. (Наставак.) — Успомена на покојног пријатеља. Од Мише Димитријевића. — Ковчежић. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожина у Београду.

СРПСКА ШТАМПАРИЈА ДРА СВЕТОЗОРА МИЛЕТИЋА У Н. САДУ.